

Vier werken uit de Amerikaanse Pop Art

Claes Oldenburg, James Rosenquist, Tom Wesselmann

Museum Boijmans Van Beuningen
Rotterdam

Herkomst: voormalige collectie Hubert Peeters, later Daividia Inc.

Meats

Claes Oldenburg (1929)
1964. Gips, tempera,
porseleinen schalen,
marmere platen,
57 x 96 x 96 cm
MUSEUM BOIJMANS VAN
BEUNINGEN, ROTTERDAM

Museum Boijmans Van Beuningen verwierf in 2006 vier kunstwerken die lange tijd eigendom van de Belgische verzamelaar Hubert Peeters waren geweest en later in eigendom kwamen van Daividia Inc. Het betreft twee werken van Claes Oldenburg (1929): *Soft Washstand* (p. 24) en *Meats* (p. 23), beide uit 1964; een werk van Tom Wesselmann (1931-2004), *Interior* (p. 26), uit 1965 en tenslotte één van James Rosenquist (1933), *Discs* (p. 25), uit 1964. De aankoop kwam tot stand met steun van de Gemeente Rotterdam (€800.000), de Mondriaan Stichting/Ministerie van OCW (€800.000), vsb fondsen (€250.000), de Vereniging Rembrandt (€250.000), waarvan €50.000 uit het Dura Kunstfonds, de Stichting tot Beheer Museum Boijmans Van Beuningen (€118.400) en de Stichting Museum Boijmans Van Beuningen (€100.000).

EEN KLEINE GESCHIEDENIS

Toen Wim Beeren in 1978 directeur werd van het Museum Boijmans Van Beuningen trof hij een museum met een vermaarde prenten en tekeningencollectie, een internationaal gewaardeerde collectie oude schilderkunst, een kunstnijverheidscollectie en een collectie klassiek moderne kunst.

Hedendaagse kunst, zeg kunst vanaf 1960, was wel aanwezig maar op een voor Beeren weinig bevredigend niveau. Dit had te maken met het feit dat het museum pas in 1963, ten tijde van het directoraat van Ebbing Wubben, zich voor het eerst expliciet bekende tot het verzamelen van moderne en hedendaagse kunst. Kunst die tot dat moment wel aanwezig was in de collectie maar nimmer met een weloverwogen plan verworven was. In de woorden van Beerens voorganger Ebbing Wubben was het *als een anomalie gaan voelen, dat in een stad als Rotterdam, waarin het meest moderne, de meest recente ontwikkelingen niet snel genoeg konden worden verwezenlijkt, dat in deze stad in het museum de tijd als het ware stil zou blijven staan bij de jaren 1900 of 1920.*¹

Soft Washstand
Claes Oldenburg (1929)
1964. Vinyl gevuld
met kapok, ijzer,
137 x 106 x 57 cm
MUSEUM BOIJMANS VAN
BEUNINGEN, ROTTERDAM

Discs
James Rosenquist (1933)
1964. Acryl op doek; acryl
op aluminium (2 delen),
214 x 106 cm; 213,5 x 76 cm
MUSEUM BOIJMANS VAN
BEUNINGEN, ROTTERDAM.

Directeur Wim Beeren zag het als één van zijn belangrijkste taken om een helder beleid te ontwikkelen, dat er in het bijzonder op gericht was om door middel van een intensief tentoonstellings- en aankoopprogramma het museum ook op het gebied van de hedendaagse kunst een vooraanstaande internationale positie te doen innemen. Enerzijds betekende dit het uitbouwen van de beginnende collectie surrealistische kunst in het museum, met name het met extra aankoopgeld verwerken van belangrijke surrealistische werken uit de nalatenschap van de voormalige mecenas van de surrealisten, Edward James. Anderzijds betekende dit dat een soort inhaalmanoeuvre verricht moest worden wat betreft de kunst uit de jaren '60 en '70.

Voor dit laatste ontwierp Beeren, samen met zijn hoofdconservator Martin Visser, een plan om een belangrijk deel van het beschikbare aankoopbudget te besteden aan vijf sleutelfiguren uit deze periode, die *representatief* waren voor een hele beweging en tegelijkertijd zelf grote kunstenaarspersoonlijkheden zijn.² Claes Oldenburg en Andy Warhol voor de pop art. Joseph Beuys voor de Aktionskunst. Walter de Maria voor de conceptkunst, respectievelijk *minimal*kunst en Bruce Nauman voor het grote terrein van de 'new attitudes'.³ Daarnaast zou de kunst van dat moment (onder meer het Nieuwe Duitse Expressionisme van kunstenaars als Penck, Kiefer en Baselitz; Amerikaanse kunstenaars als Borofsky en Schnabel; Italianen als Chia en Cucchi en jongeren als Daniëls, Dokoupil, Dahn,

Basquiat en Salle) op de voet gevolgd worden.

In dezelfde Nota Aankoopbeleid uit 1979 schrijft Wim Beeren *de pop art is op dit moment onevenwichtig vertegenwoordigd. De Engelsen zijn redelijk aanwezig, de Amerikaanse pop art vertoont grote leemten en is op zijn sterkst in de beelden van Segal en Marisol en de schilderwerken assemblages van Jim Dine. Rauschenberg en Jasper Johns zijn niet aanwezig. O.a. Andy Warhol en James Rosenquist ontbreken bij de afdeling schilderkunst. Lichtenstein is er met een niet zeer representatief werk.*⁴ Het is in dit licht dat de recente verwerving

van vier belangrijke vroege Amerikaanse Pop Art werken met steun van onder andere de Vereniging Rembrandt, beschouwd moet worden.

DE BELGISCHE VERZAMELAAR PEETERS

In 1979, hetzelfde jaar als Beerens eerste Nota Aankoopbeleid, verwerft het Museum Boijmans bij de New Yorkse galerie Leo Castelli met de nodige moeite een groot werk van Andy Warhol, genaamd *The Kiss (Bela Lugosi)*, uit 1963. Tegelijkertijd ontwikkelt Beeren samen met Claes Oldenburg een plan om een groep van werken te verwerven middels de opdracht van het museum aan Oldenburg om een *Screwarch* – een boog in de vorm van een schroef – te ontwikkelen. Nog steeds in hetzelfde jaar 1979, besluit Beeren een zomeropstelling van de collectie te maken – *Formaties* – waarin hij van plan is een interpretatie te geven van de collectie, geordend naar thema's en chronologie, en waarin hij wil laten zien in welke richting hij de collectie in de komende jaren verder wil ontwikkelen.

*Met dat laatste doel voor ogen vraag ik u ter ondersteuning van onze nog arme collectie 'Pop art' – waarin nochtans de nieuwe aankoop van Andy Warhol 'The Kiss' glorieert – de volgende werken uit Uw collectie in bruikleen voor de gestelde periode, aldus Beeren in een brief aan de Belgische verzamelaar Hubert Peeters.*⁵ Het gaat om een vijftal werken van Claes Oldenburg en een groot doek van Andy Warhol. Peeters bezit een excellente collectie vroege Amerikaanse Pop Art werken, werken die hij voor het

Interior

Tom Wesselmann (1931-2004)
1965. Assemblage; plastic,
spiegelglas, hout, metaal,
168 x 132 x 20 cm

MUSEUM BOIJMANS VAN
BEUNINGEN, ROTTERDAM

overgrote deel in het jaar van ontstaan direct bij de kunstenaars of hun New Yorkse galleries verworven heeft. Al eerder in 1968 toonde Peeters tezamen met twee Nederlandse verzamelaars - Frits Becht en Martin Visser (inderdaad dezelfde als de toenmalige hoofdconservator moderne kunst van het Boijmans) - zijn collectie in het Stedelijk Van Abbemuseum onder de tentoonstellings-titel *Three Blind Mice*. Peeters stemt toe en zo komt voor het eerst één van de recent door het museum verworven Pop Art werken in het Boijmans terecht. Het gaat om Oldenburgs prachtige *Soft Washstand* uit 1964.

CLAES OLDENBURG

Diezelfde maand nog schrijft Oldenburg een brief aan Peeters waarin hij stelt dat *The Boymans is a very good place for these pieces, especially since the museum has commissioned a group of my works (related to the theme of the Srew subject). It would please me greatly if my works from your collection could remain in the Boymans as long as possible. Since those pieces from your collection are so choice it would, together with the Srew project, make one of the best groups of my work to be seen in Europe.*⁶

En inderdaad komt deze groep van werken, in 1980 nog aangevuld met Oldenburgs *Meats* uit 1964, James Rosenquists schilderij/assemblage *Discs* uit 1965, en Tom Wesselmanns *Interior* uit 1964 voor langere tijd in bruikleen bij het museum. Ook een vroeg werk van Marcel Broodthaers *Une Echelle de Briques* uit 1969 wordt binnen dit bruikleen betrokken. Vanaf dat moment – 1981 – heeft het museum de beschikking over een significante groep vroege Amerikaanse Pop Art werken, die een speerpunt vormt binnen het nieuw door Wim Beeren te ontwikkelen beleid met sleutelfiguren als Oldenburg en Warhol, maar die vooralsnog niet het onvervreemdbaar eigendom van het museum is.

De aanwezigheid van deze topwerken geeft niet alleen internationaal kleur aan de collectie hedendaagse kunst van het museum, maar biedt ook een link naar de al in de collectie aanwezige Engelse Pop Art werken en biedt context aan werken van zogenaamde Nederlandse Pop Art kunstenaars als Woody van Amen en Jacob Zegveld, die met name in Rotterdam opvallend aanwezig zijn. Hoe prachtig dit bruikleen in vele opzichten ook uitwerkt, het is rechtevenredig lastig om hiermee om te gaan. In de loop der jaren wordt namelijk een aantal belangrijke stukken uit het bruikleen door de eigenaar/verzamelaar om hem moverende redenen teruggetrokken. In 1984 wordt het schilderij *Red Explosion* van Andy Warhol verkocht, in 1985 de belangrijke sculptuur *Soft Engine* van Claes Oldenburg en in 1992 *Une Echelle de Briques* van Marcel Broodthaers. Werken die weliswaar alle drie eerst aan het museum te koop worden aange-

boden, maar waar het museum op dat moment niet de financiële middelen voor kan vinden.

EEN PIJLER VAN DE COLLECTIE

Hetzelfde probleem doet zich voor in begin 2006, wanneer de resterende werken uit de collectie Peeters – die dan overigens al in andere handen is overgegaan – uit het bruikleen met het Boijmans dreigen te worden teruggetrokken. Zesentwintig jaar nadat de werken in het museum terecht zijn gekomen, lijken ze alsnog voor het museum verloren te gaan. Is dat erg? Ja, dat is erg. Het vertrek van deze werken zou een hiaat in de collectie teweeg brengen dat waarschijnlijk nimmer zou kunnen worden opgevuld. Natuurlijk heeft iedere collectie hiaten, en hoeft echt niet ieder hiaat te worden opgevuld. Maar in dit specifieke geval zou een belangrijke pijler van de collectie, een pijler waarop nieuwe delen van de collectie gebouwd zijn, en waarmee oudere delen ondersteut worden, wegvallen. Met de kans dat tenminste een gedeelte van het bouwwerk zal instorten. Nog afgezien van het feit dat voortschrijdende inzichten ook een belangrijke relatie leggen tussen bepaalde facetten van de Pop Art en die andere pijler van de collectie, het Surrealisme.

Met name *Soft Washstand* en *Meats* van Oldenburg en *Interior* van Wesselmann vormen een heel interessante link tussen het Surrealisme en de Pop Art. Bij beide gaat het in de basis om het (her-)gebruik van bestaande objecten, of in de taal der surrealisten zogenaamde *objets trouvés*. Objecten van Man Ray, Duchamp of Dali blijken in zekere zin vooraf te gaan aan het gebruik van alledaagse objecten bij deze Pop Art kunstenaars. Schaalvergroting, het uit de context halen en materiaalgebruik dat tegengesteld is aan objecten uit de gewone, banale realiteit leidt bij iemand als Oldenburg tot een zelfde soort 'surrealiteit' als een *objet trouvé* van Man Ray of Dali. Ook het isoleren van een stuk van een etalage van een slagerij – *Meats* – ligt vrij dicht tegen het Surrealisme aan. De assemblage van bestaande objecten bij Wesselmanns *Interior* verschilt qua techniek en resultaat in feite weinig van Dali's *Surrealist Object*. Daarom is het des te meer toe te juichen dat het Boijmans met de hulp van een aantal fondsen, en met een speciaal krediet dat door de Gemeenteraad op voordracht van de wethouders is verleend – ter waarde van een derde van de aankoopprijs –, deze vier topwerken uiteindelijk voor het museum heeft weten te verwerven ♦

Jaap Guldemond
Senior Conservator Hedendaagse Kunst
Museum Boijmans Van Beuningen

Noten

1. Geciteerd in: J.R. ter Molen: 'Voorwoord', in: *De Collectie moderne kunst van het Museum Boijmans Van Beuningen Rotterdam*. Rotterdam (Museum Boijmans-van Beuningen) 1985.
2. Interview met Dr. W.A.L. Beeren door Paul Donker Duyvis in 1985. Gepubliceerd in: *De Collectie moderne kunst van Museum Boijmans Van Beuningen Rotterdam*. Rotterdam (Museum Boijmans-van Beuningen) 1985.
3. Nota Aankoopbeleid, 1979. Geciteerd in bovengenoemde publicatie.
4. Idem.
5. Brief van W.A.L. Beeren aan de heer en mevrouw Peeters, 15 juni 1979 (Archief Museum Boijmans Van Beuningen).
6. Brief van Claes Oldenburg aan Mr. Peeters. July 7, 1979 (Archief Museum Boijmans Van Beuningen).